

Düşman Köyleri Yaktı

Nevzat Kutlu

Birinci Bölüm

İŞGALE DOĞRU

Kaz Dağları Etekleri

Ocak 1920 / Edremit - Balıkesir

Vakit akşama dönüyordu artık. Biraz daha geç kalırlarsa, eve varmaları geceyi bulacaktı. Acele ediyorlardı. Ne kadar acele etseler de ancak yürüyebildikleri hızla gidebiliyorlardı, yokuş aşağı inen dar, iki tarafı yüksek ağaçlar ve böğürtlen çalılar ile kaplı yolda. Hava buz gibi soğuktu, donmuş toprakta adım atmak zordu. Bir yandan nefesi ile ellerini ısıtmaya çalışıyor, bir yandan da söyleniyordu Hasan Çavuş.

“Geç kalmayalım dediydim sana. Ne diye oyalandın bu vakte kadar bilmem ki?”

Kadın, hayret eder gibi baktı kocasına.

“Kız hastaydı. Ataşlar içinde yanıyordu. Gördün sen de bey. Nazar değmiş gurban olduğuma. Taarana çorbası yapıverdim. Hem kıza hem toruncuklara içiriverdim. Fena mı oldu? İçleri ısındı gariplerin.”

“Eyi, eyi...”

Konuşmayı kesmişti ama içindeki endişe bir türlü geçmiyordu. Yaşı altmışlarda, uzun boylu, ince yapılıydı Hasan Çavuş. Hanımını ata bindirmiş, kendisi atın yanında yürüyordu hızlı adımlarla. Her yeri karla kaplı, donmuş yolda kayıp düşmemek için elinden geleni yapıyordu bu arada.

Geç kalmışlardı.

“Bu vakit yola çıkmayalım” demişti hanımı.

İnadı tutmuştu her zamanki gibi. Dinlememişti.

Ne olacağı, başına ne geleceği belli olmazdı insanın böyle za-

manlarda. Daha erken çıksalar, gündüz gözüyle yol alır, vakitlice varırlardı evlerine. Son zamanlarda ortalıkta dolanan söylentiler endişe vericiydi.

Duyduklarına göre çeteciler türemiştii dağlarda. Yol kesip soygun yapıyorlarmış. Adam vurup dağa kadın, kız kaldırıyorlarmış. Pek de zalim davranıyorlarmış yakaladıklarına. Düşünmek bile iğini ürpertiyordu insanın.

Dün sabah gelmişlerdi buraya. Ortanca kızları bu köyde yaşıyordu. Çok olmuştu gelin olalı. Dünya güzeli üç de torun vermişti kendilerine.

“Hastayım, anam babam uğrasınlar, göreyim” diye haber yollamıştı kızı.

Hem kızı hem de canları gibi sevdikleri torunlarını görmek, bir gün de olsa yanlarında olmak istemişlerdi. Şu çete söylentisi olmasa, neşe içinde geçerdii yolculukları.

Kadın anladı kocasının endişelendiğini.

“Çeteciler bize dokunmazlar” diye lafa girdi, “yaşlı başlı insanlarık.”

“Çeteci bu” diye cevap verdi Hasan Çavuş, “ne etçekleri belli mi olur?”

“Bey, sen korkuyon mu yoksa bu çetecilerden?”

“Ne korkcem be?”

Sustular. Biraz sinirlenmiş miydi, sesi mi öyle çıkmıştı?

Kadın, başını yana eğip, yüzünü görmek istedi kocasının. Göremedi. Atın yularını sıkıca tutmuş, sarıklı fesini başına geçirmiş, hızlı adımlarla yürüyordu. Gülümsedi. Anlı şanlı Hasan Çavuş derlerdi ona. Bütün kasaba bilirdi namını. Yaşı altmışı geçmişti, ama sağlam yapılydı. Uzun boylu, yakışıklıydı. Belinden tabancasını, kuşağından kamasını eksik etmezdi. Tabancayı iyi kullanır, attığını vururdu. Kolunun, bacağıının kuvveti yerindeydi. Sık sık oduna gider, dağ taş dolandır, çıralı odun getirirdi eve. Yıllardır hiç kimseye muhtaç etmeden geçindirmişti evini.

Akşam güneşi, sık ağaç dalları arasından kendine yol bulup yere düşerken, etraftaki kuş sesleri kesilmişti artık. Hasan Çavuş’un yüzüne bir gölge düşmüş, canı sıkın, olabildiğince hızlı yürümeye çalışıyordu. Sol eli ile atın yularını tutuyor, sağ

eli ile tabancasını yokluyordu ara sıra. Tabancanın horozunu kaldırmış, her an kullanacak hale getirmişti. Gözleri yolda, kulaqları, sağdan soldan gelmesi muhtemel seslerde idi.

Köyden çıkmalı bir saate yakın olmuştu. Yol kıvrılarak aşağıya doğru iniyor, kestane ve çam ağaçlarının gölgesi yolu karartıyordu. Yolun kıvrımları ve yol kenarını kaplayan böğürtlen çalılırları yüzünden uzak mesafeleri göremiyorlardı. Üç-dört kilometrelik yol vardı önlerinde. Ondaki sonrası düz ova idi ve ovanın kenarından kasabaya kadar uzanıyordu yol. Oraya ulaşırlarsa, bir tehlike kalmadı demektir.

Yol kenarında büyükçe bir çınar olan, genişlik alana geldiler. Çınarın altındaki çeşmeden şırl şırl ses geliyordu her zaman ki gibi. Her zaman onlarca kuşun su içtiği, insan görünce hep birlikte havalandıkları küçük havuzun suları sakince akıyordu aşağılara doğru. Başını çevirip o güzelliğe şöyle bir baktı, yoluna devam etti Hasan Çavuş.

Daha on adım ancak gitmişti. Duyduğu buz gibi bir sesle irkildi:

“Durun hele... Az konuşalım.”

Aynı anda, ağaçların, böğürtlen çalılırlarının arkasından on beş-yirmi atlı çıktı ortaya. Yüzlerindeki alaycı gülüş, ellerindeki silahlar, göğüslerindeki çapraz fişeklikler, kim olduklarını anlatmaya yetiyordu. Kadın korktu.

“Aaaaavvv!..” diye bağırdı elinde olmadan.

Hasan Çavuş’un eli tabancasına gitti.

“Sakın silahına dokunma!” diye tehdit dolu bir ses geldi karşıdan.

İriyari, palabıyıklı, kirli sakallı çeteci, silahını atın üstündeki kadına çevirmiş, yüzüne pis bir gülümseme yerleştirmişti.

“Sen tabancayı çekmeden kadını ölmüş bil!”

Eli tabancasında kaldı Hasan Çavuş’un.

“Sen en iyisi ellerini kaldır, teslim ol!”

Cevap vermedi Hasan Çavuş. Başını kadınına çevirdi;

“Sıkı dutun!” diye bağırdı.

Aynı anda yan dönüp atın kabasına kuvvetli bir tokat indirdi. At şahlanır gibi yaptı, ileri atıldı. Kadın eyere sıkı sıkıya tutunur-

ken, at hızla koşmaya başladı. Yoldaki ilk kıvrımı geçtiğinde, yüz metre ancak gitmişti kadın. Önüne başka çeteciler çıktı. Atın yolunu kestiler. İçlerinden biri, yaklaşıp yularını yakaladı atın. Durdurmak istedi. At inat etti. Yine de kurtulamadı çetecinin elinden. Olduğu yerde biri iki debelendi, durdu. Atlılardan biri geldi, kadını kolundan tuttuğu gibi aşağıya çekti.

“Uğraştırma bizi akşam akşam!”

Kadın boş bulundu, bütün ağırlığı ile düştü yere. Kalçasını yerdeki bir taş çarptı. Canı çok yandı. Yine de ses etmedi. Çeteci, atından indi, kollarından tutup kaldırdı kadını. Direndi kadın. Hırsla bir tokat geldi yüzüne. Kendini yerde buldu. Bir çeteci daha geldi. İki birden tuttular kollarından, Hasan Çavuş’un yanına kadar sürüklediler kadını.

Kadın, kocasının halini görünce daha da üzüldü. Hasan Çavuş yakalanmış, silahına ve kamasına el konmuştu. İki çeteci de ona sahip çıkmaya çalışıyordu. Kadını getirenler, öfke ile iteklediler ortaya doğru. Kadın yere düşerken, Hasan Çavuş kendini kurtardı. Yetiştii, düşmesine engel oldu canı kadar sevdiği kadınının.

Kadın kocasına sarıldı. Nefesi kesilmişti korkudan.

“Ne yapcaz?” diye sordu, korku dolu gözlerle çetecilere bakarken.

“Üzülme hatun” diye söylendi Hasan Çavuş, “Yüce Rabbim alımıza ne yazdıysa o gelecek başımıza.”

Kadını arkasına aldı Hasan Çavuş. Sol eli ile onu tutarken eğildi, çizmesinin kenarından av bıçağını çıkardı. Bıçağı şöyle bir tarttı elinde, ileriye uzattı.

“Eceline susayan gelsin!”

26 Haziran 1920

Ayvalık Cephesi

Nazlı, Fatma ve diğer gönüllüler cepheye geldiklerinde, Kara Yusuf ile arkadaşları bir hücumdan yeni dönmüşler, yaralarını berelerini sarıyorlardı. Aralarında yaralanmayan kalmamış

gibiydi. Yaralılar karşılıklı geçmişler, birbirlerine yardım ediyorlardı, birer sıhhiye eri gibi.

İlyas Onbaşı bir ağacın dibine yaslanmış, sigarasını içiyordu. Kara Yusuf, aklında yüzlerce değişik düşünce, beş metre kadar arka tarafta, çukur bir yerde, bacağındaki yara ile uğraşıyordu.

Ardından güneş vuran kara bir gölge gibi çıkıp geldi Nazlı. Atının üstünde dimdik duruyordu. Ardından Fatma ile diğerleri geldiler.

İlyas Onbaşı, önce gözlerine inanamadı. Benzetti sandı. Sonra tanıdı geleni.

“Nazlı bu!” diye bağırdı, “Beyim, Nazlı gelmiş!”

Kara Yusuf anlamadı.

“Hı...”

“Nazlı diyom beyim, Nazlı.”

“Ne olmuş Nazlı’ya?”

“Tam garşımında durur. At üstünde.”

“Şakanın sırası mı İlyas Emmi? Canım yanıyor zaten...”

“Şaka yapanın iki gözü önüne aksın beyim.”

Nazlı atından atladı. Birkaç adımda geldi, İlyas Onbaşı’nın karşısına dikildi. Askerce selam verdi.

“Emrinizdeyiz İlyas Onbaşı’m!”

Cevap beklemeden eğildi, İlyas Onbaşı’nın elini öptü.

İlyas Onbaşı, kendi kızına kavuşmuş kadar sevindi. Nazlı’yı tuttu, kendine çekti, sarıldı. Gözlerinin nemiendiğini, yüreğinin kabardığını hissetti. Nazlı, İlyas Onbaşı’ya sarılırken, Kara Yusuf’u arıyordu gözleri ile.

Kara Yusuf işini bitirmiş, bacağındaki sargıya düğüm atmıştı. Sol koluna dayanıp ayağa kalktı. İki adım attığında, Nazlı ile göz göze geldiler.

Aynı anda, her ikisinin de kalbine anlatılmaz bir sevinç, bir heyecan dalgası yayıldı. Kara Yusuf, bunun bir rüya olmaması için dua etti içinden. Kaç aydır görmediği, görmek için can attığı Nazlı, tam karşısında duruyordu. Nefesini kesmiş, gözlerini Nazlı’ya dikmiş, öylece bakıyordu.

Nazlı, kalbinin yerinden fırlayıp gideceğini sandı. Dili damağı kurudu. Bakışlarını Kara Yusuf’a dikti, öylece kaldı. Zaman dur-

muştı sanki. Ne diyeceğini, nasıl diyeceğini bilemedi. Kendini ilk toparlayan Kara Yusuf oldu.

“Hoş geldin Nazlı.”

Nazlı, sesinin çıkacağını sanmıyordu. Yine de cevap vermek istedi.

“Hoş bulduk, Yusuf.”

İlk defa yüz yüze geliyorlardı kaç aydan beri. İlk defa söylüyorlardı isimlerini bu kadar yakından. İlk defa ellerini uzatsalar tutacak kadar yakındılar birbirlerine. İlk defa hiç kimseden çekinmeden baktılar birbirlerinin yüzüne. Utandı Nazlı. Yüzü pembeleşip dudaklarına bir tebessüm yerleşirken, başını öne eğdi. Ellerini önde birleştirip öylece kaldı.

11 Mayıs 1919

Rodos Adası

Mayıs ayının yağmurlu son günleriydi artık. Bundan sonra yağmur yağsa da bu kadar şiddetli olmaz, bu kadar uzun sürmezdi. Baharın geç kalmış yağmurları, veryansın indiriyordu birkaç gündür. Ara sıra yavaşlıyor, ara veriyor, ardından yine bastırıyordu. Bıktırırçasına. Canundan bezdirircesine. Güneş yüzüne hasret kalmıştı insanlar. Kapkara bulutlar, yüksek kale burçlarına kadar inmişti neredeyse. Ara sıra gök gürlüyor, şimşek çakıyor, uzaklara düşen yıldırım, gözleri kör eden bir ışık yayıyordu ortalığa.

Kalın bıyıklı, uzun boylu, yapılı dört adam, Rodos hapishanesinin iki kişinin zorla açabildiği kocaman, kalın demir kapısından çıktılar. Sicim gibi yağın yağmur altında, başlarını kaldırıp gökyüzüne baktılar. Korkmuyorlardı yağmurdan, yaştan. Yine de sitem eder gibi söylendiler:

“Bula bula bu günü buldu mübarek.”

Mor feslerini sıkıca geçirdiler başlarına. Omuzlarındaki kıl heybeleri düzelttiler. Bellerindeki kuşağı sıkılaştırdılar. Başlarını kaldırıp birbirlerine baktılar. Yüzlerine düşen yağmur damlala-

rına aldırılmadan gülümsediler. Son defa başlarını çevirip baktılar rengini atmış duvarlara, demirli pencerelere, kalın demir kapıya.

Yarım daire şeklinde yapılmış iki kulenin altındaki kocaman kapıyı gönülsüzce açmıştı İtalyan muhafızlar. Altı yıl süren zoraki misafirliğin son demiydi bu anlar. O kocaman, kalın demir kapının ardında, taş duvarlar arasında geçen yıllarını andılar içleri sızlayarak. Ne çok sıkıntı çekmişlerdi içeride. Bitmişti o kara günler sonunda.

“Hadi eyvallah” dedi dördü birden, eski bir dosta veda eder gibi.

“Hey Türko...” diye bağırdı kapıdaki İtalyan muhafız.

Dönüp baktı dördü birden. Sırıtarak devam etti muhafız:

“Akıllı olarsınız ha. Bir daha gelmeyiniz buraya.”

“Neden?” diye sordu uzun boylu, iri yapılı, kumral saçlı, geniş omuzlu, diğerlerine göre biraz daha yaşlıca olanı, “Misafirliğimizden memnun kalmadınız mı?”

İtalyan muhafız, girişi kapayan demir kapının ardında, yağmur tutmayan alanda halinden memnundu. Sırılsıklam ıslanan dört eski mahkûma baktı acıyarak. Kahkahası kulelerin kalın duvarlarda yankılanırken, devam etti sözlerine.

“Bir daha gelirsiniz, ölünüz çıkar buradan Türko.”

“Eehh” diye el salladı dört eski mahkûmdan en genç olanı.

“Gördük marifetlerinizi. Biliriz ne mal olduğunuzu.”

Umurumuzda değilsiniz, diyordu aklınca.

“Hadi” diye lafa karıştı en yaşlı olanı, “Vakit kaybetmeyelim. Limana kadar çok yolumuz var.”

“Şuralarda bir fayton olsaydı da...”

“Yürümeyi unuttuk dört duvar arasında. Yürüyelim azcık.”

“Ayaklarımız açılsın.”

“İyi olur da, şu rahmet...”

“Acı patlıcanı kırağı çalmaz. Hadi, yürüyelim.”

Arka arkaya geldi sözler her birinden. Bazılarının yüzü asıktı ıslandığı için. Bazıları umursamıyordu yağmuru. Şu andan itibaren özgürdüler. Her şeye değerdi özgürlük.

Bir zamanlar Rodos Şövalyeleri'nin kurdukları tarikatın¹ merkezi olan taş bina, Osmanlı Devleti tarafından hapishaneye çevrilmişti. Büyük Üstatlar Sarayı imiş zamanında. Şehrin göbeğinde, güzel, korunaklı, güvenli, kale gibi sağlamdı. Dört tarafı, yüksek duvarlarla çevriliydi. Ada, İtalyanların eline geçince, bazı sözler yayılmıştı ortalığa. Güya İtalyanlar hapishaneyi boşaltacaklar, yazlık saray yapacaklardı. Ancak herhangi bir faaliyet olmamıştı bugüne kadar.

Labirenti andıran Şövalyeler Sokağı'nda yürümeye başladılar hızlı adımlarla. Binaların tamamı eski, taş yapılı, üç katlıydı. Duvarların bazıları yosun tutmuştu nemden. Konuşmuyorlardı. Hem yürüyorlar hem de yaşadıklarını düşünüyorlardı.

Altı yıl önce, hapse düştüklerinde, Balkan Harbi yeni bitmişti. Kahrolmuşlardı o günlerde. Üç ay gibi kısa bir sürede Osmanlı ordusu dağılmış, Yunan, Bulgar, Karadağ ve Sırp orduları karşısında tam bir bozgun yaşanmıştı. Savaşta Edirne, Yanya ve İşkodra kalelerinin şanlı direnişi, tek teselli kaynağı olmuştu koca milletin. Ancak o kaleler de düşman eline geçmişti sonunda. Koskoca Rumeli ellerinden çıkıp gitmişti birkaç ayda. Ve işgal edilen yerlerden kopup gelen binlerce muhacir, İstanbul sokaklarını doldurmuştu. Aç, sefil, yardıma muhtaç insanları gördükçe kahrolmuşlardı günlerce.

O zorlu ve acı dolu günleri atlatmışlardı sonunda. Hayat yeniden düzene girmişti. Zavallı göçmenlerin bir kısmı İstanbul'daki akrabalarının yanına sığınmışlar, bir kısmı başka şehirlere göçmüşlerdi, hayata yeniden tutunabilmek için. Kaptan ve arkadaşları ise her zaman yaptıkları işlerine dönmüşlerdi. İzmir, Urla'dan denize açılıp Sakız veya Rodos adasına yelken açıyorlardı gece karanlığında. Ambarları tıkabasa tütün dolu oluyordu. İyi para vardı ayıngacılıkta². Asıl para, silah ve mermi kaçakçılığında idi, ancak Kaptan hiç bulaşmamıştı o işlere. Son seferde yakalanmışlar, hapse tıkmışlardı İtalyan askerleri tarafından.

Altı yılları dört duvar arasında geçmişti. Memlekette ne oldu,

1 St. Jean Şövalyeleri

2 Tütün kaçakçılığı

ne bitti, hiç haberleri yoktu. Hapisteyken, İtalyan muhafızlar ara sıra yanlarına gelir, dalga geçerlerdi. Yok, Osmanlı yeniden savaşta tutuşmuştu, yok Osmanlı yenilmişti, yok İstanbul işgal edilmişti... Gülüp geçmişlerdi her seferinde. Evet, son zamanlarda iyi değildi Osmanlı. Trablusgarp Harbi, Yemen isyanı, Arnavutluk isyanı, Balkan Harbi, Ege'deki on iki adanın İtalyanlar tarafından işgali... Bütün bunları biliyorlardı. Lakin İstanbul'un işgal edilmesine asla inanmamışlardı. Koskoca İstanbul... İmparatorluğun başkenti... Kolay mıydı işgal etmek? Kim işgal edebilirdi? Nasıl işgal edebilirdi?

Dün akşam, son defa oturmuşlar, ne yapacaklarını konuşmuşlardı. Herkes ailesini, memleketini özlemişti. Behiç Kaptan Urlalı'ydı. Onun yelkenlisinde çalışıyorlardı hapse düşmeden önce. Yine aynı işe mi devam edeceklerdi? Yeni bir hayat mı kuracaklardı kendilerine? Yeni bir hayatı seçenler, geçimlerini nasıl sağlayacaklardı? Bunca yıldan sonra basit birer köylü gibi yaşayamazlardı. Hiçbir şey olmamış gibi davranamazlardı. Onları ayıngacılığa iten sebepler ortada durdukça, köylerinde, kasabalarında hayat hakkı yoktu. Bu yüzden, yine aynı işi yapacaklardı mecburen. Bütün gece konuşmuşlardı. Doluya koymuşlar almamış, boşa koymuşlar, dolmamıştı. Sabaha karşı uyuyabilmişlerdi biraz.

Behiç Kaptan, kapısının onlara her zaman açık olduğunu söylemişti. İsterlerse, aynı işe devam edebilirdi. Bildiği tek iş tütün kaçakçılığı idi zaten. Baba mesleği idi. Çocuk denecek yaşta, babasının yanında başlamış, babası ölünce o devam etmişti. Zamanla yelkenliyi büyütmüş, daha uzak adalarla ticaret yapacak hale gelmişti.

Ödemişli Koca Mehmet ile Aydınli Deli Hafız, önce İzmir'de kalacaklardı bir iki gün. Dinlenecekler, alışveriş yapacaklar, sonra memleketlerine gideceklerdi. Ailelerini, çoluk çocuklarını görecekler, ne yapacaklarına ondan sonra karar vereceklerdi.

Edremitli Kara Yusuf kararsızdı. Evde yaşlı anası dışında göreceği, elini öpeceği, özlemine duyduğu hiç kimsesi yoktu. Anası hakkın rahmetine kavuşmuş bile olabilirdi geçen altı yıl içinde. Onu bekleyen, merak eden de yoktu memlekette. Aslında vardı

bir sevdiği, Nazlı'sı. Anasından başka kimseye söyleyemediği... Gündüzleri hayalini kurduğu, geceleri rüyalarında gördüğü... Bunca yıl bekleyecek değildi ya boş bir ümitle. Yaşı gelince, varmıştır birilerine. Çoluğa çocuğa karışmıştır her genç kız gibi. Bu nedenle önce Urla'da, Kaptan'ın yanında bir iki gün dinlenmeye, sonra bir yelkenli ile Edremit'e gitmeye karar vermişti.

Yağmurdan sakınarak yürürken, gözlerinin önünden eski günler geçiyordu Kara Yusuf'un. Avrupa devletleri, Osmanlı borçlarının ödenmesi için Düyunu Umumiye teşkilatı kurmuşlardı. Düyunu Umumiye'nin vergi toplayan Reji İdaresi, Reji'nin, eli silahlı kolcuları vardı. Reji, ellerinde avuçlarında ne varsa el koyuyordu o yıllarda. Bütün yıl çalışıyorlar, yine de borçlu çıkıyorlardı.

Karınlarını güç bela doyuruyorlardı. Kolcular nefes aldirmiyordu insanlara. Bir yere kadar dayanmış, sonra silahı eline almıştı. Bir daha da bırakmamıştı silahı elinden. Bir çatışmada kolculardan birini vurunca, bir ayıngacının yanına atmıştı kapağı. İki yıl onlarla dolaşmıştı. Çok badireler atlatmıştı. Çok çatışmalara girmişti kolcular ile. Sonunda Behiç Kaptan ile tanışmış, onunla çalışmaya başlamıştı. Zavallı anacığını arada bir görür, her gördüğünde daha yaşlanmış bulurdu. Kim bilir neler gelmişti, hapiste geçen altı yıl boyunca gariban anasının başına.

Behiç Kaptan, mor fesini başına iyice geçirmiş, başını hafifçe öne eğmişti. Hızlı adımlarla yürüyordu en önde. Yağmur damlaları yüzüne vurdukça nefes almakta zorlanıyordu. Hapiste geçen altı yıl çok yıpratmıştı onu. Ciğerlerinden hastalanmıştı. Bir türlü atamamıştı o hastalığı üstünden. Ara sıra öksürmeye başlar, birkaç dakika sürerdi öksürüğü. Daha kırklı yaşlarda olmasına rağmen, saçları kırışmış, omuzları düşmüştü biraz. Uzun boylu, iri yapılı, çatik kaşlı, pos bıyıklıydı. Hapiste iken sakal bırakmıştı. Kırışmaya başlayan sakalını kısa keser, elindeki dişi azalmış kemik tarak ile özene bezene tarardı her sabah. Simsiyah gözleri içe kaçmıştı. İri patlıcan gibi ortaya çıkan burnu ve çatal çenesi, olduğundan daha sert bir anlam katmıştı yüzüne.

Yağmur indirdikçe indiriyordu kaldırım taşlı dar sokaklara. İri damlalar, basılmaktan düzleşmiş, kararmış, kenarları yosun

tutmuş taşlara vurdukça dağılarak zıplıyor, potur pantolonlarının paçalarını ıslatıyordu. Koskoca sokakta, dört eski mahkûmdan başka hiç kimse yoktu. Evlerin kapıları, pencereleri kapanmıştı. Bacalardan tüten siyah duman, hızla esen rüzgârın önünde dağılıp gidiyordu. Bazı evlerden neşeli bir müzik sesi gelirken, bazılarında hiç kimse yaşamıyormuş gibi bir hava vardı.

Hapse düşmeden önce birçok kere gelip gittikleri için sokakları, caddeleri, ana binaları, burçları sapasağlam duran kaleleri biliyorlardı. Şimdi tek dertleri bir an önce limana ulaşmak, Rum kahvesine oturup birer kahve içmektir. Hapishanede kavrulmuş nohut kahvesi içmekten gına gelmişti. Şöyle okkalı birer kahve söylerler, etraftan biraz da haber alırlardı memleket ile ilgili. Kendilerini almaya gelecek arkadaşları çoktan gelmiş olmalıydılar.

Yanından geçtikleri binalara, kalın kale duvarlarına, kale burçlarına, meydanlara, meydanlardaki heykellere aldırış etmeden, hızlı adımlarla yürüyorlardı. Üstleri başları sırlıklam ıslanmıştı. Başlarındaki mor fesleri suya doymuş, yağmur suları yüzlerinden sakallarına, oradan aşağıya süzülüyordu. Başlarını, yapıldığı 1523 yılından beri meşaleleri hiç sönmeyen Süleymaniye Camisi'ne çevirdiler hüznüyle. Bütün meşaleleri söndürülmüş, koskoca cami karanlıklar içinde kalmıştı. Minareleri uzun birer süngü gibi uzanıyordu kara bulutlara doğru. Hiç kimse bir şey demedi. Öylece baktılar. Başlarını hüznüyle öne eğdiler, yürümeğe devam ettiler.

Limana yaklaştıkça sokaklarda aceleyle yürüyen şemsiyeli birkaç kişiye rastladılar. Hiç kimse ilgilenmiyordu onlarla. Yanından geçtikleri birkaç dükkânın kapandığını, manavlardaki meyve sebzelerin üstlerinin branda ile örtüldüğünü gördüler.

Aynı saatler

Edremit Kasabası - Karesi Sancağı (Balıkesir)

Rodos adasındaki şiddetli yağmur, denizi, sokakları, evlerin damlarını acımasızca döverken, deniz kabarıp köpüklerini iske-

leye dağtır, gemileri, mavnaları, kayıkları acımasızca sallarken, yüzlerce kilometre kuzeyde, Edremit Körfezi'nde hava güneşli, hafifçe esen rüzgâr da biraz da serindi. Bin pınarlı, çiçeklerle bezeli, efsane yüklü Kaz Dağları'nın etekleri serin olurdu bu mevsimde. Dağın çam ve baygın çiçek kokusu, serin rüzgârla aşığlara salınır, körfeze doğru yayılırdı. Bugün de öylesine serin bir esinti vardı dağlardan denize doğru.

Körfezdeki yaşlı, yorgun balıkçılar günlük kısmetlerinin peşine düşmüşlerdi erkenden. Hafifçe dalgalanan denizde, bazıları ağ atmış, bazıları olta ile tutuyorlardı, kısmetlerine ne düşüyse. Balıkçılar bilirlerdi hangi balık nerede olur, hangi derinlikte dolanır. Kayalıkları seven balık da vardı, kumluk, yosunlu alanlarda dolanan da.

Zirvesindeki kar henüz erimemiş, başından dumanı eksik olmayan Kaz Dağları'nın yamaçlarında, yaylalarda Yörükler dolanırdı bu mevsimde. Hayvanlarını otlatırlar, süt sağıp yoğurt, ayran, tereyağı, peynir yaparlardı. Dađdan topladıkları çırayı, ürettikleri balı, tereyağını, yıkanmış tiftiği, yünü, Edremit pazarına götürür satarlardı haftada bir.

Körfezin çalışkan insanları, dağ havasının verdiği zindellekle, her sabah erkenden kalkar, gün doğmadan atarlardı kendilerini tarlalara. Zeytin ve tütün işleri hiç bitmez buralarda. Bütün yıllarını doldurur insanların.

Mayıs, haziran ayları, tütün zamanıydı. Büyümüşler, bel hizasına gelmişlerdi. Pek de güzel olurdu buraların tütünü. Yaprakları altın sarısı, zifti az. Kırılması, dizilmesi, kurutulması, kıyılması, sarıp içilmesi zevkli. Bu yüzden olsa gerek, yıllardır kaçakçıların gözbebeği idi Edremit tütünü.

Tütün kıracak olanlar sabah saat üçte kalkar, fenerini alır, mahalle meydanında arkadaşları ile buluşurlardı. Hep birlikte düşerlerdi tarla yoluna. Gözleri yarı uykulu, sohbet ederek aşarlardı çalı dikenli yolları. Bazıları dün geceki düşünüy, bazıları genç kızlık hayallerini, uzaktaki sevdiklerini, askerdeki eşlerini, kardeşlerini anlatırlardı birbirlerine. Yaşlılar, hastalıktan, geçmeyen ağrılarından yakınırldı çoğunlukla.

Büyük savaşta Osmanlı yenilmişti. Büyük devletlerle müta-

reke³ imzalanmıştı. Mütareke gereği İstanbul ile birlikte memleketin pek çok yeri işgal edilmişti. Hatta iki ay kadar önce Akçay İskeleyi'ne bir İtalyan savaş gemisi gelmiş, birkaç gün kalmış, giderken iskeleye bayrağını dikmişti. Bir yüzbaşı ile birkaç askeri de iskeleye bırakmıştı İtalyanlar.

Dört yıl süren büyük savaş, büyük bir felaket getirmişti şehir- lere, kasabalara, köylere. Fakir memleketin genç nüfusu cephe- lere kırılmıştı. Evlere, savaşta kaybedilen, esarete sürüklenen oğulların, kocaların, yavukluların yası çökmüştü. Bir de sakat, yaralı dönenler vardı ki çoğu kolunu, bacağını, gözünü bırak- mıştı savaş meydanında. İşte bu kayıplar, yaralı, sakat dönenler, yıllardır süren parasızlığın, yokluğun, açlığın acısını daha da hissedilir hale getirmişti. Balkan Harbi'nden beri kocalarının, oğullarının, yavuklularının dönmesini bekleyen umutsuz insan- lar, yarı bedenle dönenleri görünce, umutlarını iyice yitirmişler- di gelecektekenden yana. Yıllardır tarla tapan işlerini umutla ve son gayretleri ile yapan kadınların, yaşlıların ve çocukların yüzüne umutsuzluğun kara gölgesi düşmüştü.

Güya büyük devletler Paris Konferansı'nda İzmir'i Yunan'a bırakmışlardı. Yakında işgal edilecekti o güzelim şehir. Hatta Edremit'in bile Yunan'a verileceği iddia ediliyordu ki bu hepsin- den daha fazla yakıyordu yürekleri.

Edremit'ten Nazlı ile Münevver, her şeye rağmen hayata tutunmaya çalışan iki can arkadaşı. Her türlü umutsuzluktan bir çıkış yolu bulurlardı kendilerince. Ve sıkı sıkıya bağlıydılar hayata, atlattıkları onca badireye rağmen.

Her günkü gibi bu sabah da erken çıkmışlardı evden. Nazlıların, kasabanın hemen alt tarafında, iki dönüm tarlası var- dı. İki gündür o tarlaya gidiyorlardı tütün kırmaya. Biraz gayret ederlerse, bugün yarın biterdi işleri. Nazlı'nın anası babası ile Münevver'in anasıyla babası tarlanın bir tarafında, iki genç kadın diğer tarafında, dalgın, düşünceli bir şekilde tütün kırı- yorlardı. Burayı bitirince, Münevverlerin tarlasına gideceklerdi hep birlikte. Onların on dönümden fazla tütünleri vardı Zeytinli

Ovası'nda. Kaç yıldır hep böyle yardımlaşırldı tütün dikmede, çapada, kırmada, dizmede. Zeytin toplamada da yardımlaşırldı her zaman. Kaç yıllık arkadaş, arkadaştan öte kardeş, ahretlik idiler. Tasalarını, sevinçlerini paylaşırlar, birlikte üzülür, birlikte sevinirlerdi.

Nazlı, kucağında biriktirip sol kolu ile tuttuğu tütünleri, az ilerideki küfeye koymak için doğruldu. Alnında biriken teri kolunun yeni ile sildi. Tütün ziftinin acısını hissetti terli yüzünde. Yan tarafında tütün kırmaya devam eden Münevver'e baktı. Elleri tütünün bedeninde hızla doluyor, yaprakları arka arkaya kırıyor. Tarlanın öteki ucundaki ana babalarına baktı. Onlar da yılların alışkanlığı ile kırıyorlardı tütünü. Babasının eli çok hızlıydı. Hepsinden hızlı kırar, küfeyi en önce o doldururdu.

Az ilerideki küfeye doğru yürüdü Nazlı. Elindeki tütünleri küfeye yerleştirirken, yaptığı işten memnun, tebessüm etti. Doğrulup ellerini beline koydu. Güneşin, yamaçlardaki asırlık çam ağaçlarına vurduğu masalsı dağa baktı gözlerini kısarak. Güneş vuran yerlerde sabah çiği dağılmış, ağaçların üstünde duman renginde, ince bir sis tabakası oluşmuştu. Kocaman, bitmez tükenmezmiş, çıkılmaz inilmezmiş gibi görünen dağı düşündü. Ne masallar, öyküler duymuşlar, dinlemişlerdi Kaz Dağları ile ilgili. Çoğu zaman, kendini o masallardaki, öykülerdeki genç kızların yerine koyar, hayal kurardı, yöredeki diğer genç kızlar gibi.

Başını öne eğdi, yavaş adımlarla tütün kırdığı yere doğru yürüdü. Münevver dalgınca tütün kırmaya devam ediyordu. Tarlaya baktı. Aslında az kalmıştı işleri. Yine de sanki bitmeyecekmiş gibi çok göründü gözüne. Derin bir of çekti. Eğildi, tütün kırmaya başladı yeniden. Elleri tütünün bedeninde dolandıkça, yapraklar çıt çıt diye kırıldıkça, geçmiş, yaşadıkları, yaşayamadıkları geçiyordu gözlerinin önünden.

Yirmi dört yaşındaydı Nazlı. Çocukluğunda sıkıntı çekmemişti pek. Evin en küçüğü, tekne kazıntısı olarak, hep şımartılmıştı evde. Anası, babası, ablaları gözünün içine bakar, her isteği yerine getirilirdi çoğunlukla. Ancak, genç kızlığını yaşayamamıştı. Sevdiğine varamamıştı. Evlendiği yıl hariç, kadınlığını